

ging dan met hem mede en des nachts te 11 ure kwamen wij aan de stad Zierikzee aan en bleven dien nacht daar slapen. Gij kunt wel denken, dat ik in dat vreemde land, onder vreemden de betrekking van meesterknecht moettende vervullen, dikwijls gezocht heb en mijn oog op God gericht was, of Hij ook mijn weg voorspoedig maken zoude; ofschoon het tot sterkte van mijn hart was, dat de zaak van God geschied was.

Nu kwamen wij den volgenden morgen, al reizende, te Dreischor, de plaats onzer bestemming. Ik kan als voorwoord over dit land en volk, aan hen die in dat land niet gewoond, en onder dat volk niet verkeernd hebben niet veel goeds zeggen. Eerst moet ik u mijne kameraads afbeelden als monsters in goddeloosheid, zoodat ik nooit met diergelijken verkeernd heb; maar ik mag en moet zeggen dat God mij in mijne zaken soms een wonder beleid gaf en mijn weg voorspoedig maakte. Op den eersten dag of avond namen mijne kameraads mij mede naar een schoenmakerswinkel, waar gezelschap van hun soort was. Die man gaf mij raad, hoe ik mij aan de wereld zou ontdekken en door vriendschaps-onderhandeling met hen gemeenzaam worden. Gij moet in het oog houden, dat die man niet wist, dat ik van de wereld niet was, omdat God mij uit de wereld had uitverkoren. Ik hoorde alles aan, zonder vrijmoedigheid of kracht te bezitten om te belijden wie ik was door genade. Ik was daar van vromen en vrienden afgezonderd, maar ondervond toch dat God mij kende; en zoo als de dichter spreekt in Psalm 139 van het eind der aard te ondervinden, dat God regeert. De zondag kwam aan en ik ging den leeraar hooren, die tot in de praktijk van zijn leven een naturalist was en zich in die dingen oefende; maar die het minste belang in de zielen van zijne kudde stelde en daarom ook belangeloos predikte. Des namiddags ging ik naar Zierikzee, alwaar tien dagen na mijne aankomst de groote kerk des zaterdags nachts totaal afbrandde. Ik keerde langs het Dijkwater terug en toen ik daar op zeker punt stond, pakten zoo veel zaken in mijn gemoed samen, dat ik dacht, terwijl ik over het land henen zag, dat er in dien oogenblik geen ongelukkiger was dan ik. Maar van achteren beschouwd, was er wellicht geen gelukkiger vreemdeling in dat land, want ik zag de wereld in het rechte licht in zijne geringheid en nietigheid. Nogtans kan ik met volle vrijmoedigheid zeggen, dat ik onder al die banden nog niet de minste

begeerte had om naar mijn land en volk terug te keeren. Ik zal de diepten van de wegen, die God daar met mij gehouden heeft, niet in haren ganschen omvang melden, maar er van zeggen, dat zij voor mijne uitwendige betrekking zoo wel als voor mijne ziel tot leering zijn gezegend geworden. Ik leerde in die tijden verstaan, wat de Heere Jezus in Joh. 16 vers 21 zegt, van de droefheid en blijdschap eener vrouw, die baart. Ik leefde als vreemdeling onder een volk dat God niet vreesde of kende; zoodat ik gedurende de eerste drie maanden niet hoorde van eenig vroom mensch. Oertusschen was nu ook mijn proeftijd ten einde gelooopen en mijn baas verklaarde mij in zijnen dienst te willen houden; en hoewel er in dien tijd zich nog eene andere gelegenheid voor mij opdeed; durfde ik niet uit den weg gaan, die God zoo kennelijk geopend had. Ik bleef dus en ik moet als eene bijzonderheid melden, dat mijn vroegeren baas te Arnemuiden geweigerd had mij geld te geven, en dat ik nu zoo veel meer loon kreeg, dat ik juist daardoor het vroeger geweigerde geld terugkreeg. De Heere kan de zaken van zijn volk wonderlijk bepleiten en besturen tot Zijne heerlijkheid. Wat de Kerk en Catechisatie aanging, dit maakte de Heere nog al wonderlijk. De leeraar moest op reis en in dat afgodische land, is de godsdienst slechts een naam of bijzaak, die de groote massa van dat volk niet acht of waardeert. Nogtans heb ik in het vervolg mijne oude wonden, waaraan ik vroeger mank ging, soms voelen bloeden. Ik ging doorgaans eens ter kerk en bracht een ander gedeelte van den Zondag op den zolder door. En als ik dan de menschen uit de godsdienstoefening zag komen, zag ik ze achterna tot zij hunne woningen waren ingegaan, denkende menigmaal; zou er onder die allen niet één vrome zijn? Verder bracht ik soms den dag des Heeren door met eene eenzame wandeling aan den zeekant of ergens elders te doen tot het scheppen van een ademtocht voor mijne ziel. Ik dacht soms wel eens, als hier vrome menschen wonen, dan zijn het zeker zeer weinigen; of anders zijn zij als nacht-discipelen, zeer bedekt. Ik sprak in het dagelijksche leven weinig, want deze waarheid stond mij altijd voor den geest: „Die den spotter tuchtigt behaalt zich schande en die den zot slaat zijne schandvlekke.” God wilde mij voor twee diepten bewaren: Aan de eene dat moedeloosheid niet zoo ver de overhand op en in mijne ziel kreeg, dat ik er mijn werk niet van kon doen en aan de andere zijde belette God, dat ik mij in hoog-

moed verheffen zoude. De Heere heeft mij daar, in het midden van de hel, vele genadige leeringen voor mijne ziel geschonken. — Ik leefde zoo al voort, maar de zaak van verhuren begon mij op het hart te wegen, wijl ik de vroeger vermelde wonden daaromtrent nog niet was vergeten. Wanneer ik dacht om naar mijn land terug te keeren, dan beefde mijne ziel daarvan, terwijl ik ook benauwd was om te blijven in het vreemde land waar ik nu was. Onder al deze zaken was er eene begeerte in mijn hart ontstaan, om op eene plaats te wonen waar ik gemeenschap met Gods kinderen mocht oefenen, en de Heere opende den weg, dat ik te Stavenisse verhuurd werd, ik was in mijn hart altijd aan het Thoolsche land gebonden. Drie maanden tijds verliepen er van mijn verblijf te Dreischor zonder, dat ik een eenige vrome ziel ontmoette, en toen ik met Kerstfeest naar huis ging en mijne vrienden mij vraagden of ik in dat land ook vrome zielen gevonden had, moest ik antwoorden: Tot nog toe niet ééne. Er was te Dreischor iets, dat mijne aandacht trok, namelijk, dat ik den leeraar aldaar nooit hoorde preken of spreken over een veracht volk, waarom ik dacht: als er vromen zijn, zijn zij zeer bedekt. In een wonderlijken weg werd het mij duidelijk, dat er wel een verborgen volk was, dat mij wel eens nazag, als ik in mijn eenzaam leven, afgescheiden van de wereld, buiten hunne gemeenschap wandelde. Er was een man, die van zijne vrouw aangepord werd, om mij eens te verzoeken, en dit verzoek nam ik aan. Ik zocht hem op; maar met vrees, dat hêt in den dood zon afloopen; want hij had mij gezegd, dat hij zulk eene wonderlijke vrouw had, die voor een geheele kerk vol met geld niet durfde vloeken. Toen ik er was trachtte ik iets van den godsdienst aan te roeren en ik vond wel eenigen weerklank. Ik maakte verder kennis met deze vrouw en het scheen mij toe, dat de Heere eenige begeerte in hare ziel had ontstoken. Dit was mijne eerste kennismaking met het volk van God aldaar. En nu die raadselachtige smidsknecht door die vrouw in huis ontvangen was en zij met hem gesproken had, was dit onder het bedekte volkje, dat daar woonde, spoedig genoeg bekend, en zoo werd de weg geopend, om meerdere kennismakingen aldaar te doen en ras nam het getal vrienden toe; want de ondervinding bevestigde de woorden van Jezus, dat een profeet meer buiten dan in zijn vaderland geëerd is. Ik moet nog eene kleine omstandigheid verhalen, die kort daarna plaats had. Ik was verzocht op eene plaats

des Zondagsavonds aan een man een bezoek te brengen, en moest bij die gelegenheid mijn inwendig bederf daarin gevoelen, dat ik meende — iets te zijn. En wat gebeurde er? Ik kon den naam van dien man mij niet te binnen brengen; maar de Heere gaf daarop genadige vernedering in mijne ziel, en deed mij daarop den naam en voornaam van dien man klaar voorkomen. Ik kan en mag tot roem en eer van God zeggen, dat het verkeer onder dit volk aldaar genoegelijk en gezegeud voor ons was. Zij waren oprecht, maar zeer onervaren om de zaken, die zij bevindelijk kenden, langs den weg van Gods Woord van elkander te onderscheiden tot hunnen troost en tot bemoediging op hunnen levensweg. Hoewel ik soms bekommerd was om hen in hunne groote onkunde oprecht te behandelen, zoo werd mij nogtans weleens daartoe genade van God geschonken. Want om dit te mogen doen zoo als het God behaagt en aan de eene zijde geen kleinen te ergeren en aan de andere zijde bij anderen iets op te bouwen, dat geen wezen heeft, dat zijn zaken, die altijd in het verkeer met elkander nauwkeurig dienen in acht genomen te worden. Ik heb toen ook onder dat volkje een lieven vriend gevonden, van wien mij eenig lasterend gerucht was ter ooren gekomen, dat mijne aandacht trok, en mij deed vragen, of hij niet een vrome zou kunnen zijn, en dit bleek bij kennismaking waarlijk zoo te zijn. Ik kan verklaren, dat ik zelden duidelijker brief gelezen heb, over hetgeen wij zijn in ons zelve en wat wij door genade worden. Ik vond hier zalige instemming der ziel als hij verhaalde hoe de Heere die onderscheiden zaken tot zijnen troost aan zijne ziel geheiligd had. Als wij over die zaken zamen mochten handelen, dan smaakten wij het zoet genot van aangename gemeenschap. Ps. 89 was in dien tijd mij zoet en verkwikkelijk; want ik zag dat de tussekenkomst der zonden de trouwe Gods niet zoude te niet doen; maar dat Hij zijn volk veeleer zou kastijden, dan hen verloren laten gaan. En wat mij dan nog de meeste blijdschap gaf, was dat die zaken door God eeuwig en onveranderlijk genoemd werden. Hier moet ik ook eene eenvoudige leering mededeelen, welke ik in dien tijd ontving. Ik zag namelijk, dat gelijk de smid zijn ijzer bewerkt tot zijn doel en de landman zijn land door ploegen en eggen bewerkt om het ontvangbaar te maken, dat God ook werkzaam was in mijne ziel en de zielen van al zijn volk, en dat wij dan maar eerst op de rechte

plaats zijn en verkeeren, wanneer wij ons door genade willen laten zaligen. Ofschoon ik er bij moet melden, dat dit de geregelde levenskoers van mijn hart niet is, is het de hoofdbegeerte van het inwendige leven. De uitwendige vijanden, met welke ik dag en nacht moest omgaan, waren onder hunnen geestelijken aanvoerder niet stil om van deze gelegenheid gebruik te maken. Zij stelden alle mogelijke middelen in het werk om onze godsdienstige gemeenschap te verstoren en af te breken. Van den eenen vertelden zij, dat hij een hoereerder was en van den anderen, dat hij andere zonden deed. En ofschoon zij door hunne woorden en daden toonden zelve die zonden lief te hebben, zoo trachtten zij toch door hun lasteren priemen door mijne ziel te steken en mij te beroeren en af te schrikken; want dit kan ik verklaren, dat ik nooit in eene plaats woonde, waar de goddeloosheid tot zulk eene hoogte gestegen was zoo als ik ze hier hoorde en zag. Ik zal tot bewijs van deze zaken slechts een enkel voorval bijbrengen. Toen ik op zekeren tijd eens thuis kwam werd er gehandeld over de vromen en alles werd rechtstreeks op mij toegepast in vleiende woorden en spotachtige uitdrukkingen hoe men met mij zou handelen en hoe men verder dat volk de wetten zou stellen. Ik zal ze maar niet verhalen; zij behoorden tot die soort, welke Pharaö, de koning van Egypte, den kinderen Israëls in hunne dienstbaarheid gaf. Verder onteerden zij het dierbare Woord van God, erger zelfs dan de duivelen dit doen. Wanneer mijne kameraden nauwkeurig hadden gadegeslagen, waar henen ik gegaan was, trachtten zij onze gesprekken af te luisteren, en bespraken die dan op spotachtige wijze in de smederij onder het volk, en vertelden leugen en waarheid van hetgeen zij gehoord hadden. Ik was dan onder hen als een lam, dat ter slachting geleid wordt en als een schaap, dat stom is voor het aangezicht zijner scheerders. Zoo vereenigden zij zich om mijn ziel te doorpriemen ten einde mij te beproeven, maar God gaf mij lijdzaamheid en geduld. Ik sprak zelden en als ik nog eens sprak was het de vermaning: o jongelingen! er zal eenmaal een tijd komen; dat gij nog aan mij zult gedenken; doch dan was hun spottend antwoord: „als wij sterven zeker. „Ik heb onder dit alles twee lessen voor mijne ziel mogen leeren, waarvan Jezus de eere toekomt. De eerste was, dat, als ik op Jezus' zwijgen zag, ik dan merkte, dat daarin voor mij kracht lag om ook te kunnen zwijgen, ofschoon mijne

vijanden en bespotters in natuurlijke betrekking onder mij stonden. Daarin vond ik inwendige vrede en blijdschap voor mijne ziel en zag dat de Heiland in zijn lijden ook zijn volk tot gehoorzaamheid had gebracht. De tweede les was, dat ik klaar en duidelijk zag, dat God zijn volk door lijden heiligt en verhoogt en dat daarin zulk een grooten zegen ligt. Dat de wereld en de duivel daardoor hun oogmerk niet bereiken, om Gods kinderen van den levenden God af te trekken maar hen daardoor integendeel nauwer aan God verbinden en der wereld doen afsterven. Ik kreeg in dezen tijd twee boeken in handen. Het eene was van Jozua Spring, bij welks lezing ik versterkt werd in mijn inwendig leven. Het andere was een werk van Hesman, waarin het hart in zijne onderscheidene gestalten zichtbaar werd afgebeeld, met de klacht of de blijdschap waarmede het hart zich voor God uitdrukte en dan vond men onder elk hart een antwoord, dat God op de klacht of blijdschap van het hart gaf. Ik vond in dat werk ook nog al dikwijls verkwikking voor mijne ziel. Verder moet ik aanstippen, dat ik in dit eiland ook in kennis raakte met vromen op andere plaatsen. Het volkje, met hetwelk ik hier niet ongezegend verkeerde, verhaalde mij, dat er jaarlijks een man kwam, van wien zij mij verscheidene aardige dingen vertelden en beloofden tevens, dat zij het mij zouden berichten zoodra die man weêr kwam. Die tijd kwam: ik ontmoette dien man en geraakte met hem in gesprek, en nu was, zoodra des avonds mijn dagwerk af was, de overige tijd aan samenspreking met hem gewijd, en de wederzijdsche openbaringen van Gods wegen en handelingen met ons gehouden, maakten den korten tijd van ons samenzijn voor ons beiden aangenaam en gezegend. Bizarde aangenaam was voor mij deze ontmoeting, omdat die man heel veel vertelde van dien Jonathan mijner ziel, bij wien ik op mijne vlucht terecht gekomen, en die mij als ten propheet was geweest, en van wiens zeggen ik de aanvankelijke vervulling genoot. Want hoewel hij niet meer in dit tijdelijke leven was, sprak hij nogtans tot mij, nadat hij gestorven was. Ik dacht ten opzichte van hem aan Jozia, dat hij was weggenomen voor den dag des kwaads. Onder anderen verhaalde deze man nog van hem den strijd, dien hij in zijn laatste levensperk had ondervonden en het was mij zoeter dan honig en klaar als gelouterd goud. Ja, ik zag in den draad van dat verhaal Gods heilige eigenschappen van goedertierenheid en recht heerlijk

vereenigd. — Een andere zaak, waarin wij samen onze zwakheid beleden, was, om in 't openbaar in het gebed voor te gaan. Bij dit werk was mijn hart als toegeschroefd en mijne tong kleefde aan mijn gehemelte. En ofschoon ik er soms door Gods volk toe werd verzocht, vond ik toch geene genoegzame vrijmoedigheid om tot de zaak te komen, en het was mij nooit tot eene bijzondere gebedszaak geworden, gelijk dit naderhand het geval werd. Hij was een oud Christen en dit deed mij besluiten, dat ik niet alleen was, die er niet toe durfde komen. Twee zaken bezwaarden mij en benamen mijne vrijmoedigheid. Ik durfde voor de menschen niet uitkomen, zoo als ik voor God kwam in belijdenis des harten, en bovendien was het mij bezwaarlijk het woordje ons in te lasschen, dat dikwijls zoo ruim geschiedt; want, zeide men mij van binnen, gij zoudt ze zoo zalig spreken, ofschoon gij niet het minste geloof voor hen hebt. Er was nog een andere zaak welke ik bemerkte, namelijk, dat er in het openbare bidden vaak zoo weinig kinderlijke en christelijke eenvoudigheid bespeurd wordt, en dat men menigmaal daarbij een opgemaakte rekening van zulke zaken heeft, en vele dingen voor de menschen doet. Ik kwam in dien tijd eens te Zonnemaire, een ander dorp op Schouwen, waar ik waarlijk oprechte vrome menschen vond met welke ik hartvereenigd kon spreken. Ik kwam daar bij iemand om bij hem te eten en die man verzocht mij het gebed te doen. Ik weigerde het niet, zoo wat uit schaamte en hoogmoed beide, maar werd door deze zoo bedrogen, dat ik niet aan het einde wist te raken. Maar toch mag ik zeggen, dat het na den afloop hiervan de vrijmoedigheid niet benam om met elkander vrij te spreken, ook daarover, want door licht in ons zelve wordt de ellende van een ander de onze en zoo zorgt God voor zijne kinderen, dat zij niet hoogmoedig maar ook niet moedeloos worden. Ik bevond bij voortgang dat het waarheid is, dat een propheet meer buiten dan in zijn vaderland geëerd wordt en dat het ook in onderscheidene zaken bij mij het geval was, want ik begon van tijd tot tijd meer vrijmoedigheid te krijgen om te spreken van het geen God aan mijne ziel gedaan had, ofschoon ik nochtans altijd met inwendige vrees en strijd bevangen was. Ook nam mijne vrijmoedigheid meer toe om hetgene ik over die zaken geschreven had aan anderen ter lezing te geven. Hoe zij daarover dachten wil ik liefst niet melden en daarom met stilzwijgen voorbijgaan. De uit-

komst was, dat wij elkander nader leerden kennen, in gemeenschap leefden en op Zondag of Zaterdagavond bij elkander kwamen. Bij zulk eene gelegenheid kwam het te spreken over een man, die ook zijne belijdenis niet gedaan had en niet doen kon, ofschoon hij tien jaar ouder was dan ik. Gij kunt licht begrijpen, dat mijne begeerte naar zoo iemand uitging om met hem te spreken. Men stelde hem voor als een zeer verlicht Christen, en wilde met mij te zamen hem op gaan zoeken, dat ook werkelijk geschiedde. Wij kwamen bij hem, en soms denk ik nog aan de oogenblikken toen wij met elkander aan het spreken geraakten. Er viel een band van vereeniging tusschen ons beiden, die ons tot een hartelijk vereenigd gesprek leidde, waardoor een band gesloten werd die naderhand nooit verbroken maar wel versterkt is geworden. Ik sprak tot hem ook over den leeraar uit het eiland Walcheren, en over het genoegen, dat ik onder zijn preken gesmaakt had, en dat zijne prediking mij bijzonder krachtig voorkwam, waarop hij mij toevoegde: „mocht gij wel goed hooren; men wordt zoo licht verleid, want wij kunnen altijd niet goed onderscheiden.” Ik hield het vol, maar moest bekennen, dat het mogelijke zaken waren, en daar het reeds voorjaar was en ik met Mei vertrok, hoopte ik bij mijne dienstverwisseling gelegenheid te vinden, eens naar Walcheren te reizen, om aan den eenen kant te beproeven, even als vroeger weder genoegen te smaken onder het prediken van dien leeraar en van den anderen kant te onderzoeken, of ik in een of ander opzicht, mij niet bedrogen had.

VIERDE HOOFDSTUK.

Het was nu 1833 en ik was in Maart 22 jaar geworden. Onder wisselende omstandigheden brak eindelijk de maand Mei aan. Ik verliet het Zierikzeesche land, waar God mij in diepe wegen en donkere paden goedgunstig ondersteund en genadige uitkomsten had gegeven; terwijl er wederzijdsche banden waren gelegd en aangename nagedachtenissen voorbereid. Als eene bijzonderheid moet ik melden, dat ik mijn reis nam langs den weg van het eiland Tholen en op dien weg een man tot geleider ontmoette, die tot het volk van God